

**BINNENGEKOMEN
TEAM POSTBEHANDELING EN
ARCHIVERING
D.D. 16-01-2025
No. 2025-00129 (Raad)
No. 2025-00130 (Wonen en Leefkwaliteit)**

16 januari 2025

Betreft: Technische vragen inzake Transitievisie warmte en energie

Vragen GroenLinks:

Vraag 1. Op blz. 9 staat bij spoor 1 en spoor 5, dat in 20230 netcongestie niet meer belemmerend is. Op blz. 36 wordt nog gesteld, dat opheffing van de netcongestie nog wel 10-15 jaar kan duren.

- Hoe reëel zijn in dit verband de uitspraken op blz. 9?

Antwoord:

Het is waarschijnlijk dat er in 2030 nog sprake is van netcongestie, met name doordat de uitbreiding van het elektriciteitsnet 10-15 jaar duurt en de vraag naar elektriciteit hoe dan ook blijft toenemen. Het aanpakken en omgaan met netcongestie bestaat dan ook uit een aantal onderdelen, waardoor we in 2030 op een zodanige manier met netcongestie kunnen omgaan dat het niet meer belemmerend hoeft te zijn.

De belangrijkste stap om netcongestie aan te pakken is uitbreiding van het elektriciteitsnet, waardoor de capaciteit van het elektriciteitsnet structureel wordt vergroot. Het uitvoeren van al deze werkzaamheden duurt naar verwachting 10-15 jaar.

Daarnaast moeten we kijken naar het slimmer benutten van bestaande infrastructuur door slimme oplossingen (zoals energy hubs) en het benutten van andere aardgasalternatieven (zoals warmtenetten).

Ten derde, op de korte termijn moeten we omgaan met de netcongestie door oplossingen proberen te zoeken voor projecten die last hebben van netcongestie, zoals aanhaken bij slimme oplossingen en toch nog eens kritisch te kijken naar het energiesysteem van een gebouw of een gebiedsontwikkeling. Dit laatste is dan ook een voorbeeld van netbewust bouwen.

Ten slotte zullen we keuzes voor de langere termijn moeten maken die passen bij het toekomstige energiesysteem. Denk hierbij aan het bewust kiezen voor inzet op andere aardgasalternatieven (zoals warmtenetten en waterstof) in aanvulling op volledig elektrische warmtepompen en elektrificatie. Daarnaast moeten ook plannen zo goed mogelijk worden afgestemd, bijvoorbeeld de uitvoering van werkzaamheden door Enexis Netbeheer ("buurtaanpak") en de gebiedsaanpakken. Dit "programmeren" gebeurt in visies, zoals de Transitievisie Warmte en Energie en de provinciale Energievisie 1.0, en in intensieve samenwerking tussen de gemeente en Enexis Netbeheer.

Vraag 2. Op blz. 9: spoor 3:

- hoeveel extra kleinschalige warmtenetten met warmte van RWZI's worden verwacht buiten de al bestaande van Servatius en Wonen Limburg?

Antwoord:

We onderzoeken 2 warmtenetten met warmte van de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's), namelijk voor nieuwbouwwijk TregaZinkwit (richting een eerste schetsontwerp) en voor Randwyck (onderzoeksfase). De potentie van de hoeveelheid warmte uit deze rwzi's is zodanig dat ze wellicht meerdere buurten kunnen voorzien van warmte. Maastricht heeft nog een derde rwzi, namelijk in Bosscherveld, waarvoor we gedurende 2025 een onderzoekstraject zullen opstarten. Grootschaligere warmtenetten én kleinschalige warmtenetten, zoals die van Servatius en Wonen Limburg, zijn beiden welkome oplossingen in de warmtetransitie.

Vraag 3. Spoor 2: In de TVW van 2021 en in de RIB van oktober 2024 werd voor 2030 nog uitgegaan van 12.000 geïsoleerde woningen; nu wordt geschat 25% van de geschatte opgave (blz. 46) = 9625 woningen.

- Waardoor is het verschil binnen 2 maanden zo groot?

Antwoord:

In de Transitievisie Warmte en Energie is gekozen voor een andersoortige doelstelling met betrekking tot isolatie, in vergelijking met de Transitievisie Warmte 1.0 (TVW 1.0). Totdat de Transitievisie Warmte en Energie is vastgesteld door de gemeenteraad, gelden de TVW 1.0 en haar beleidsdoelstellingen nog altijd als vastgesteld beleid. Voor de Raadsinformatiebrief "Stand van zaken Uitvoeringsprogramma energie- en warmtetransitie 2023-2026" (oktober 2024) zijn dan ook de doelstellingen uit de TVW 1.0 gebruikt.

Vraag 4. Spoor 3. In de TVW van 2021 wordt uitgegaan van 12.000 woningen, die in 2030 van het gas af zijn.

- Blijft dit doel overeind?

Antwoord:

Nee. In de Transitievisie Warmte en Energie is gekozen voor een andersoortige doelstelling met betrekking tot isolatie, namelijk de resterende isolatieopgave is in 2030 minimaal een kwart kleiner in vergelijking met nu. Daarnaast is er een andersoortige doelstelling voor aardgasvrije woningen in vergelijking met de TVW 1.0, namelijk: 10% van de woningen is in 2030 aardgasvrij.

Vraag 5. Leidende principes, blz.18: We sturen actief op het energiesysteem; daarvoor wordt opgemerkt: In de wetenschap, dat de gemeente niet altijd, of slechts in beperkte mate, directe invloed heeft op de gewenste uitkomsten...

- Heeft de gemeente door de WIGW niet genoeg sturingskracht?

Antwoord:

De Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) geeft extra sturingskracht aan gemeenten in deze transitie, bijvoorbeeld via de aanwijsbevoegdheid. Tegelijkertijd blijft gelden dat je als gemeente te maken hebt met inwoners, ondernemers, andere vastgoedeigenaren, woningcorporaties,

netbeheerders en andere overheden, die elk hun eigen rollen, belangen en verantwoordelijkheden hebben. We willen als gemeente dan ook graag onze rol actief oppakken, maar dit kan alleen mét de samenleving.

Vraag 6. Beleidskeuzes Blz. 19, 2: onze rol als gemeente in een publiek warmtebedrijf als instrument:

- **Wordt een gemeentelijk warmtebedrijf zoals in Deventer overwogen?**
- **Wordt deze mogelijkheid in de gesprekken met Ennatuurlijk besproken?**

Antwoord:

Op basis van het wetsvoorstel Wet collectieve warmte (Wcw) gaan we uit van het scenario dat toekomstige warmtebedrijven in publieke handen moeten zijn. Hierbij is een gemeentelijk warmtebedrijf één van de opties, naast andere opties zoals een regionaal warmtebedrijf. Belangrijkste uitgangspunt is echter in hoeverre warmtenetten daadwerkelijk kunnen worden gerealiseerd en in hoeverre andere publieke belangen (zoals betaalbaarheid en betrouwbaarheid) hiermee kunnen worden gewaarborgd.

We spreken met Ennatuurlijk over ontwikkelingen rondom hun bestaande warmtenetten in Maastricht en over de verschillende opties voor nieuwe warmtenetten. Voor de ontwikkeling van nieuwe warmtenetten is Enpuls Warmte Infra op dit moment een logische gesprekspartner.

Vraag 7. Blz. 19, 3: buurtaanpak en spanningsklachten:

- **Worden smart grids overwogen of oplossingen zoals in de wijk Sporenburg ?(<https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/amsterdamse-woonwijk-sporenburg-voorop-bestrijding-netcongestie>)**

Antwoord:

We bekijken allerlei oplossingen om de bestaande elektriciteitsinfrastructuur beter en slimmer te benutten, zoals energy hubs, smart grids en andere manieren van organiseren (bijvoorbeeld energiegemeenschappen).

Vraag 8. Blz.19, punt 7: zo tijdig mogelijk op buurtniveau duidelijkheid geven...

- **Al begin 2024 werd ons meegedeeld, dat er duidelijkheid was, waar in Maastricht warmtenetten mogelijk waren. Is die informatie achterhaald en zo nee, waarom wordt dit niet gecommuniceerd naar de inwoners?**
- **De NVDE zegt in haar positiestuk van 15 okt. 2024: “Wat helpt is als gemeenten vast aangeven waar in elk geval géén collectieve warmtesystemen komen en de warmteoplossing sowieso individueel is”. Dit lijkt een belangrijk punt in de warmtetransitie. Wanneer kunnen we deze informatie van de gemeente Maastricht verwachten?**

Antwoord:

In de Raadsinformatiebrief “Stand van zaken Uitvoeringsprogramma energie- en warmtetransitie 2023-2026” (april 2024) hebben we aangegeven zo concreet mogelijk handelingsperspectief voor inwoners en ondernemers te willen geven bij de herijking van de Transitievisie Warmte. In de voorgestelde

Transitievisie Warmte en Energie heeft het bieden van zo concreet mogelijk handelingsperspectief – onder andere – in de beleidskeuzes een plekje gekregen.

De uitgevoerde onderzoeken over warmtenetten vormen de basis voor “Spoor 3: Verwarmen en koelen met warmtenetten” en bieden een eerste inzicht waar warmtenetten het meest haalbaar lijken aan de oostkant van Maastricht. Voor de westkant van Maastricht willen gedurende 2025 een vergelijkbaar breder plaatje inzichtelijk krijgen.

In de Transitievisie Warmte en Energie hebben we als beleidsdoelstelling opgenomen dat “in 2030 is voor de meeste buurten duidelijk wat het meest logische aardgasalternatief is”. We delen het standpunt van de NVDE dat het ook al eerder helpt om aan te geven waar in elk geval géén grootschalige warmtenet op buurtniveau komt. De oplossing is dan individueel van aard of mogelijk via kleinschalige collectieve warmteoplossingen. Het uitsluiten van scenario’s dient zorgvuldig te gebeuren, omdat je de haalbaarheid van mogelijke warmtenetten niet te snel en onnodig onderuit wil halen.

Zodra de Transitievisie Warmte en Energie is vastgesteld door de gemeenteraad, zal er hoe dan ook zo snel mogelijk informatie beschikbaar komen via de gemeentelijke website waarop inwoners en ondernemers zo concreet mogelijke informatie over hun buurt kunnen vinden. Die informatie wordt doorlopend ge-update zodra er duidelijkheid is over een specifieke buurt en/of een specifiek aardgasalternatief.

Vraag 9. Blz. 20. We besparen energie. Punt 11: ...aanpak van hittestress, vergroening van daken, tuinen en openbare ruimten.

- **Geveltuinen hebben een isolerende werking, zijn goed voor de biodiversiteit en kunnen met name in versteende gebieden aanmerkelijke besparing opleveren. Wordt daar ook naar gekeken?**

Antwoord:

Meer groen draagt bij aan koelere woningen, draagt bij aan de biodiversiteit en beperkt onnodig energiegebruik voor het koelen van de woning. Dit is een opgave die ook aan de woning kunnen worden opgepakt, bijvoorbeeld door groene daken, groenere tuinen en geveltuinen.

Vraag 10. Blz. 20. Punt 12 en 15: zal de gemeente de samenleving...bijeengbrengen (punt 12) en ... energiecoöperaties (punt 15)

- **Gaat de gemeente proactief inwoners benaderen om de mogelijkheid van warmtecoöperaties te schetsen**
- **krijgen inwoners daarbij een toolbox (zie ook blz. 53, 5.3.5 potentie warmtenetten ..) naar Deens voorbeeld, om goed te kunnen afwegen?**

Antwoord:

Indien een bewonersinitiatief of een coöperatie zich meldt bij de gemeente, gaan we hierover graag op constructieve wijze het gesprek aan. Daarnaast zijn er de gebiedsaanpakken op buurtniveau, die als doel hebben om te bepalen hoe elke buurt in Maastricht op een haalbare en beheersbare manier aardgasvrij kan worden gemaakt. De mogelijkheden, meerwaarde en haalbaarheid van warmtecoöperaties kan binnen een gebiedsaanpak met de inwoners worden besproken en onderzocht.

We zijn bekend met de Deense toolbox, die inwoners helpt om een afweging te laten maken. We willen graag onze inwoners ondersteunen bij het maken van keuzes en afwegen van verschillende opties. Daartoe hebben we het Klimaathuis waar inwoners terecht kunnen voor onafhankelijk en kosteloos advies. Daarnaast worden er komende jaren in alle buurten in Maastricht gebiedsaanpakken opgestart, waardoor inwoners beter inzicht krijgen over ontwikkelingen op buurtniveau en in hun eigen buurt terecht kunnen met vragen. We bekijken de mogelijkheden van toolboxes die inwoners nog verder kan helpen om op individuele basis afwegingen en keuzes te kunnen maken, maar hebben nog geen goed voorbeeld gevonden die werkt in de Nederlandse context.

Vraag 11. Blz. 24. Betrokkenheid bewoners:

- **Hoe wordt de participatieverordening toegepast**
- **Komt er een stadsronde?**

Antwoord:

De Participatieverordening is van toepassing op het opstellen van de Transitievisie Warmte en Energie (TVWE), omdat dit een strategisch beleidsstuk is dat richting geeft aan de toekomst van de transitie en daardoor een grote impact heeft op inwoners, bedrijven en andere betrokkenen. De verplichting vanuit de verordening om bij dergelijke plannen inwoners en belanghebbende partijen te betrekken, komt voort uit het belang dat gehecht wordt aan transparante, democratische besluitvorming. Bij het opstellen van de TVWE is input verzameld van deze betrokken partijen, zoals Enexis Netbeheer, woningcorporaties, warmtebedrijven, de Provincie Limburg en de deelnemers van de Maastrichtse EnergieAkkoorden (MEA). Daarnaast is ook het inwonerspanel van Maastricht geraadpleegd. Aan woningeigenaren werden vragen gesteld over hun woning, de getroffen verduurzamingsmaatregelen, hun opvattingen over de energie- en warmtetransitie en de gemeentelijke ondersteuning waar zij behoefte aan hebben. Daarnaast zal per gebiedsaanpak zo vroeg mogelijk in het traject een op maat gemaakte participatie- en communicatiestrategie worden ontwikkeld.

Nee, de gemeenteraad heeft zelf geen besluit genomen voor het organiseren van een stadsronde.

Vraag 12. Blz. 25: Maatwerk: Indien er ideeën ontstaan voor energiegemeenschappen, buurtbatterijen of (micro)warmtenetten....

- **Gaat de gemeente deze mogelijkheden proactief met de buurten bespreken/aanbieden of moet alles van de inwoners komen?**

Antwoord:

Indien een bewonersinitiatief of een coöperatie zich meldt bij de gemeente, gaan we hierover graag op constructieve wijze het gesprek over aan. Daarnaast zijn er de gebiedsaanpakken op buurtniveau, die als doel hebben om te bepalen hoe elke buurt in Maastricht op een haalbare en beheersbare manier aardgasvrij kan worden gemaakt. De mogelijkheden, meerwaarde en haalbaarheid van energiegemeenschappen, buurtbatterijen of (micro)warmtenetten kan binnen een gebiedsaanpak met de inwoners worden besproken en onderzocht.

Vraag 13. Blz. 27: de verantwoordelijkheid voor de .. keuzes grotendeels bij inwoners ...

- **Krijgen inwoners, ondernemers en bedrijven tools om een afgewogen beslissing te kunnen maken?**

Antwoord:

Inwoners kunnen bij de energiecoaches in het Klimaat huis terecht voor onafhankelijk advies voor het maken van een afgewogen beslissing. Daarnaast worden algemene informatie en links gedeeld op de gemeentelijke website en op Thuis in Maastricht. In het groeiend aantal gebiedsaanpakken kunnen de inwoners via bijeenkomsten en andere kanalen op de hoogte worden gebracht van de technische mogelijkheden in de buurt.

We ondersteunen individuele bedrijven en ondernemers bij hun verduurzaming via specifieke regelingen en advies. We bekijken hoe we bedrijven beter kunnen helpen bij hun individuele uitdagingen op het gebied van energie. Denk daarbij aan de inzet van specialistische energieadviseurs 'achter de meter' die energieadvies geven met betrekking tot energiebesparing, het spreiden van verbruik en eigen opwek en opslag, al dan niet in combinatie met de omliggende bedrijvigheid. Voor de verduurzaming van de grote bedrijvenlocaties Beatrixhaven, Bosscherveld, Randwyck en Scharn-Noord is of wordt voor elke locatie een gebiedsaanpak opgestart. Dit biedt ondernemers en bedrijven de mogelijkheid om op te hoogte te worden gebracht van de technische mogelijkheden.

Vraag 14. Blz. 39: lokale kansen: door en op water en blz. 52: aquathermie:

- **Wordt hier ook de optie van damwandenergie meegenomen?**

Antwoord:

Deze optie hadden we nog niet meegenomen, maar we gaan deze optie bekijken.

Vraag 15. Blz. 39: door zon en wind en multifunctioneel ruimtegebruik:

- **Wonen Limburg ontwikkelt bij de Geusselt een microwarmtenet m.b.v. PVT panelen; wordt deze mogelijkheid voor elders ook meegenomen?**

Antwoord:

PhotoVoltaic Thermal (PVT) panelen wekken zowel elektriciteit als warmte op. Deze technologie heeft mede door dit project onze hernieuwde aandacht gekregen. Binnen Zuid-Limburg worden binnen de structuur van de Regionale Energiestrategie (RES) nieuwe werkgroepen opgezet met – onder andere – de thema's Microwarmtenetten en Energieopslag. We zullen via deze weg verkennen hoe en waar deze technologie het beste ingezet kan worden ten behoeve van de elektriciteits- en warmtevoorziening.

Vraag 16. Blz. 40 en blz. 53: Opslag van elektriciteit wordt terecht benoemd in deze TVWE

- **Hoe wordt gekeken naar warmteopslag, zoals b.v. in Biesland door Frits Hoff wordt geprobeerd?**

Antwoord:

We gaan graag op constructieve het gesprek aan over ideeën en initiatieven, die kunnen bijdragen aan de energie- en warmtetransitie. We denken dan graag mee over mogelijkheden, meerwaarde en haalbaarheid van ideeën. In 2025 zullen we beleid ontwikkelen voor energieopslag, waaronder warmteopslag.

Vraag 17. Blz. 50: de beleidsdoelstellingen voor 2030, 2035 en 2040

- **De ingeschatte isolatieopgaven staan voor 2030, 2035 en 2040 alle per 1 oktober 2024 vastgesteld. Klopt dit voor 2035 en 2040?**

Antwoord:

Nee, de stand van zaken op 1 oktober 2024 geldt als referentie (nulmeting) voor de geformuleerde doelstelling voor 2030, 2035 en 2040. Als beleidsdoelstelling is geformuleerd dat de ingeschatte resterende isolatieopgave in 2030 een kwart lager is dan op 1 oktober 2024, in 2035 nog maar de helft is in vergelijking met 1 oktober 2024 en in 2040 driekwart lager is dan op 1 oktober 2024. In 2045 is er dan geen resterende isolatieopgave meer.

Vraag 18. Blz. 55: de ontwikkeling van warmtesystemen .. kapitaalintensief ..

- **Hiertoe wordt toch in de WcW voorzien door een waarborgfonds; wordt dit meegenomen in de afwegingen?**
- **Wordt hierbij ook gekeken naar de WIS?**

Antwoord:

Het kabinet onderzoekt nog de wenselijkheid en doelmatigheid van een waarborgfonds voor warmtenetten. We houden deze ontwikkeling in de gaten, zodat we dit te zijner tijd kunnen meenemen in de afwegingen.

Daarnaast nemen we ook de al bestaande landelijke Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS) mee in onze verkenningen voor warmtenetten.

Vraag 19. Blz. 55: Landelijk model: Dit lijkt vanuit bestuurlijk oogpunt een mooi idee, maar is wel erg topdown. Juist betaalbaarheid en effectiviteit van warmtenetten staat of valt met de aansluitquota. Daarom is de provincie groot voorstander van coöperatieve warmtenetten.

- **Welke keus maakt het college? (gedeeltelijk politieke keus, **eventueel in de domeinvergadering te beantwoorden**)**

Antwoord:

Het is niet verstandig om hierbij op voorhand een keuze te maken, waarmee je het aantal opties voor het kunnen realiseren van warmtenetten op voorhand zou verminderen. Voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van warmtenetten kijken we naar zowel de vorm van publieke warmtebedrijven als de meer coöperatieve vormen. Er zijn verschillende warmtenetprojecten in ontwikkeling waarbij het genoemde "landelijke model" logischer lijkt te zijn, zoals bij Warmtenet Zuid-Limburg en de ontwikkeling van een warmtenet voor TregaZinkwit. Een coöperatieve vorm van warmtenetten sluiten we ook zeker niet op

voorhand uit, bijvoorbeeld voor kleinschalige warmtenetten op basis van riothermie, warmtebatterijen of anderszins.

Vraag 20. Blz. 58: Groen Gas en waterstof

- **Vanaf wanneer is een aansluiting op de DRC mogelijk?**
- **Waar kunnen we groen gas betrekken?**

Antwoord:

Op 10 december 2024 heeft Hynetwork (100% dochteronderneming van Gasunie die het landelijk waterstofnetwerk aanlegt) een conceptvoorstel gepubliceerd voor aanpassing van het uitrolplan voor het landelijk waterstofnetwerk. In dit conceptvoorstel staat voor 2031-2033 realisatie van de verbinding van Chemelot op het landelijk waterstofnetwerk ("Fase 3") in de planning. Het realiseren van een grensverbinding tussen Sanderbout en het Belgische 's-Gravenvoeren ("Fase 4"), die essentieel is voor aansluiting van Maastricht op het landelijk waterstofnetwerk, staat op de planning voor na 2033 zonder een specifiek jaartal te noemen.

We blijven mogelijke kansen onderzoeken voor de inzet van groen gas in Maastricht. Een mogelijke bron voor groen gas zou de afvalverwerkingscentrale in Beatrixhaven kunnen zijn.

Vraag 21. Blz. 8,30, 33, 44, 47, 54, 58 Historische binnenstad: de warmte- en energietransitie in het historisch centrum is gecompliceerd.

- **Waterstof en/of groen gas lijken alleen mogelijk, als de industrie wil investeren in aansluiting op de DRC; wat zijn de alternatieven en**
- **Welke concrete oplossingsrichtingen ziet men in het centrum**
- **Zijn hier lessen te leren uit andere (ook Europese) steden?**

Antwoord:

Voor het historische centrum zal er moeten worden gekeken naar een combinatie van verschillende aardgasalternatieven, die elk hun eigen voordelen en beperkingen bieden. Waterstof of groen gas heeft als voordeel dat hiervoor wellicht (grotendeels) gebruik kan worden gemaakt van de bestaande gasleidingen, maar de beschikbaarheid van waterstof en groen gas vormt komende jaren de grootste uitdaging. Een (hogetemperatuur) warmtenet zou een goed aardgasalternatief zijn voor het verwarmen van de monumentale panden, maar de aanleg hiervan is vanwege de smalle straten, volle ondergrond en economische functie van de Binnenstad technisch ingewikkeld en heeft (te) grote maatschappelijke impact. Elektrische warmtepompen zijn in het dichtbebouwde en monumentale centrum ook niet altijd de ideale oplossing. Het is nu nog te vroeg om hier al keuzes in te maken, maar zullen hier komende jaren in de gebiedsaanpakken voor de verschillende buurten in het centrum toch stappen in gaan zetten.

We zoeken naar lessen die we uit andere steden kunnen leren. Zo hebben we binnen Nederland contact met andere historische gemeenten. We hebben nog geen contact gezocht met andere Europese steden.

Vraag 22. Niet pagina gerelateerd. In veel gemeenten wordt/is een online kennisplatform opgebouwd, vaak onder de titel “wijk van de toekomst”.

- **Is een dergelijk platform gepland voor Maastricht?**

Antwoord:

Op de website www.thuisinmaastricht.nl bouwen we vanaf nu specifieke pagina's voor de gebiedsaanpakken. Voor de buurten Vroendaal en Amby zijn er al specifieke pagina's met informatie te vinden en we zullen dit stapsgewijs voor alle buurten met gebiedsaanpakken gaan doen.

Vragen 50plus:

1. **Blz. 11 staat vermeld dat de Groninger gasvelden definitief gesloten zijn. Is dat wel juist? Het is toch zo dat e.e.a. op de waakvlam staat?**

Antwoord:

Sinds 2018 is de gaswinning in Groningen afgebouwd en op 19 april 2024 is het Groningenveld definitief gesloten (bron: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gaswinning-in-groningen>).

2. **Blz. 12. We streven ernaar om particuliere woningeigenaren te motiveren om hun woningen te verduurzamen, door het opzetten van actieve samenwerkingen.
Hoe, op welke wijze gaan particuliere woningeigenaren gemotiveerd worden?
Wat wordt bedoeld met: Het opzetten van actieve samenwerkingen?**

Antwoord:

De genoemde zinsnede komt uit het coalitieakkoord. Dit heeft een doorvertaling gekregen in het Uitvoeringsprogramma energie- en warmtetransitie 2023-2026 en is nu verder doorontwikkeld in de Transitievisie Warmte en Energie (TVWE).

In de TVWE hebben we het volgende aangegeven:

- *De gemeente staat positief tegenover samenwerking met buurtinitiatieven.*
- *Daarnaast wordt in de gebiedsaanpakken voor elke buurt een communicatie- en participatieplan opgezet en uitgevoerd, mede om de particuliere woningeigenaar mee te nemen in het proces naar een aardgasvrije buurt.*

Voorbeelden van samenwerking met de inwoners is de eerdere samenwerking met het inwonerinitiatief in Vroendaal en, recent, het opzetten van werkgroepen met inwoners van Amby.

3. **Blz.29. Onderdeel van de wigw is de aanwijsbevoegdheid. Gebieden aanwijzen met een duurzame warmtevoorziening geeft consequenties voor bewoners die ondertussen zelfvoorzienend zijn. Bijvoorbeeld zij worden “gedwongen” aangesloten op een warmtenet ondanks het gegeven zelfvoorzienend te zijn. Hoe kan in dit soort gevallen maatwerk worden geleverd?**

Antwoord:

Er is geen verplichting om je woning aan te (laten) sluiten op een warmtenet. Als een woning in een buurt met een warmtenet al aardgasvrij is, dan hoeven de eigenaren niet te wisselen naar de collectieve aansluiting.

- 4. Er zijn heel wat Maastrichtenaren die investeren in een hybride warmtepomp of een hybride warmtepomp willen aanschaffen. Dit is zeer positief te noemen. Echter als deze Maastrichtenaren van het aardgas worden afgesloten zijn deze bewoners hun investering kwijt. Hoe wordt daarmee omgegaan?**

Antwoord:

In de gebiedsaanpakken wordt samen met de inwoners en andere belanghebbenden in de buurt gekeken naar aardgasalternatieven. Per buurt wordt onderzocht welke opties zowel sociaaleconomisch als technisch haalbaar zijn, inclusief bijbehorende realistische termijnen.

Vanaf de start van een gebiedsaanpak tot de daadwerkelijke einddatum van aardgas wordt er per buurt een op maat gemaakte planning toegepast. Hierbij gaan we uit van een gemiddelde termijn van minimaal 8-10 jaar. Met dergelijke termijnen kan worden voorkomen dat een gedane investering onnodig verloren gaat.

- 5. Blz.45. Woningen gebouwd t/m 1992 met energielabel C t/m G worden niet beschouwd als aardgasvrij-ready.**

Er zijn heel wat particuliere woningbezitters in bezit van een woning gebouwd vóór 1992. Een deel van deze woningen hebben nu al een energielabel A of B.

Hoe gaat dit in kaart gebracht worden? Worden deze toch duurzame woningen alsnog aardgasvrij-ready beschouwd?

Antwoord:

Bij het inschatten van de isolatieopgave hebben we ook inzichtelijk gekregen hoeveel particuliere koopwoningen, gebouwd t/m 1992, energielabel A of B hebben. Dat zijn er namelijk 1.500 (afgerond op 500-tallen).

Indien een woning al energielabel A of B heeft, dan is het totaalplaatje van een woning zodanig goed dat deze in principe als aardgasvrij-ready wordt beschouwd. Deze indicatie is het belangrijkste voor de woningeigenaar zelf, omdat dit een manier is om te bepalen of een woning over kan stappen op een warmtepomp of midden/lage-temperatuur warmtenet.

Energielabels en bouwjaren zijn openbare data die de gemeente Maastricht in kaart gebracht heeft. Deze data leiden tot een inschatting van de isolatieopgave. De werkelijke situatie in een woning kan anders zijn. Bijvoorbeeld doordat er aanvullende isolatiemaatregelen hebben plaatsgevonden, zonder dat er een (nieuw) energielabel is aangevraagd.

Vragen Senioren Stadspartij Maastricht:

Vraag1: (blz.8)

Hoe denkt u i.v.m. zeer complexen uitdaging en keuze die gemaakt moeten worden, over alleen een ondersteunende rol?

Antwoord:

In de Transitievisie Warmte en Energie (TVWE) spreken we over een “regierol” voor de gemeente in de warmtetransitie, zoals dit ook landelijk wordt benoemd. Deze regierol bestaat echter uit meerdere aspecten en kan op verschillende manieren worden ingevuld. Denk hierbij aan:

- *De gemeente vervult een ondersteunende rol richting inwoners, bedrijven en andere belanghebbenden door te informeren, te betrekken en samen te werken.*
- *Daarnaast kan de gemeente alternatieven voor aardgas onderzoeken en deze alternatieven of andere maatregelen en acties stimuleren.*
- *Waar nodig stuurt de gemeente ook op basis van bevoegdheden en regelgeving, bijvoorbeeld bij de inzet en handhaving van juridische instrumenten, zoals de aanwijsbevoegdheid uit de Wgiw en de kaders voor het verlenen van vergunningen en ontheffingen.*
- *Ten slotte heeft de gemeente zicht op de benodigde infrastructuur en de verduurzaming van gebouwen.*

De gemeente geeft op de verschillende aspecten van deze warmtetransitie op een andere, passende, wijze invulling aan haar regierol. Soms meer uitvoerend en ondersteunend, soms meer sturend en coördinerend. Door de TVWE heen zijn de verschillende invullingen terug te vinden, passend bij het desbetreffende onderdeel.

Vraag 2: (blz 31)

Rekening houdend met de landelijke wet- en regelgeving m.b.t. nieuwe rol en bevoegdheden ga je bij gebiedsontwikkeling ervan uit dat u een leidende rol in coördinatie en keuzes moet krijgen.

Hoe ziet u zelf die leidende rol, daar u eerst zelf aangeeft alleen een ondersteunende rol te hebben?

Antwoord:

De regierol is erop gericht om de transitie in goede banen te leiden, zonder alles dwingend voor te schrijven, maar wel met de juiste mate van sturing en coördinatie. De warmtetransitie vraagt om een combinatie van duidelijkheid en sturing, terwijl er tegelijkertijd ruimte blijft om samen met bewoners en belanghebbenden passende oplossingen te ontwikkelen.

Vraag 3: (blz .57)

Waterstof en groen gas INDICATOR: Geen kwantitatieve indicator)

Waarom kunt geen kwantitatieve indicatoren aangeven m.b.t Waterstof en groen gas, maar ook kernenergie?

(Om een volledig beeld te krijgen van koppelkansen, ook voor industrie tot en met WZL

Is dit wel noodzakelijk!)

Antwoord:

Er zijn 2 beleidsdoelstellingen voor 2030 geformuleerd met betrekking tot waterstof en groen gas, namelijk:

- Toegang tot waterstof is een realistische optie, waarbij de gebundelde energiebehoefte van de geclusterde industrie van Maastricht in kaart is gebracht.*
- We hebben mogelijkheden en kansen in kaart gebracht voor de inzet van groen gas in de gebouwde omgeving.*

Gezien de onzekerheden over de planning voor de uitrol van het landelijke waterstofnetwerk én de daadwerkelijke afname door de Maastrichtse industrie, kan de genoemde beleidsdoelstelling dat “toegang tot waterstof [...] een realistische optie [is]” niet verder worden gekwantificeerd.

Voor groen gas geldt dat we duidelijker in beeld moeten hebben wat de potentiële bronnen van groen gas binnen Maastricht kunnen zijn. Een mogelijke bron voor groen gas zou de afvalverwerkingscentrale in Beatrixhaven kunnen zijn. Vervolgens moet in kaart worden gebracht wat de haalbaarheid is van de inzet van het beschikbare groen gas in Maastricht. We blijven dus mogelijke kansen onderzoeken voor de inzet van groen gas in Maastricht. Aangezien er nog zoveel onbekend, is een kwantitatieve doelstelling niet te geven.

Vraag 4: (blz.60) Verduurzaming van bedrijven

Is er een duidelijk beeld uitgewerkt m.b.t. benutten van kansen vanuit de vier grote bedrijven, naar de publieke deelgebieden?

Antwoord:

We hebben inzicht in de beschikbare (rest)capaciteit van een aantal grote bedrijven in de maakindustrie (zoals Sappi, Koninklijke Mosa bv en O/I manufacturing), maar mogen deze – vanuit bedrijfsvertrouwelijkheid – niet verder delen. We ontdekken overigens nog steeds andere mogelijke bronnen van restwarmte; deze bronnen hebben dan weliswaar vaak een kleinere capaciteit, maar kunnen wel degelijk gewoon nuttig zijn.

Qua totaalplaatje hebben we dit vooral inzichtelijk aan de oostkant van de Maas, door recente acties en ontwikkelingen in Beatrixhaven, Randwyck en Limmel. Op basis van deze inzichten is er dan ook in de TVWE een plaatje geschetst voor een mogelijke warmtenet aan de oostkant van de Maas, op basis van meerdere warmtebronnen. Aan de westkant van de Maas zijn er – Sappi en Bosscherveld uitgezonderd – sowieso wellicht minder potentiële bronnen voor restwarmte, maar moeten we ook het totaalplaatje in 2025 en 2026 verder aanvullen.

Restwarmte is een mooie warmtebron om te kunnen gebruiken, maar er is een aantal risico's aan restwarmte. Het belangrijkste risico is het wegvallen van de warmtebron zelf, bijvoorbeeld door bedrijven zelf de restwarmte gaan gebruiken of dat productieprocessen worden verplaatst. Bij levering van restwarmte worden er sowieso overeenkomsten gesloten tussen de eigenaar van de bron van restwarmte en het warmtebedrijf als afnemer van die restwarmte. Daarnaast is een warmtebedrijf wettelijk verplicht om een back-upvoorziening te organiseren. Beleidsmatig zetten we in op een gezonde bronnenmix voor warmtenetten, juist om risico's te spreiden.

Vraag 5: (blz 7) De overgang vereist grote veranderingen in zowel de gemeentelijke organisatie als de samenleving.

Hoe ziet u de grote verandering bij de gemeentelijke organisatie?

Antwoord:

We gaan komende jaren onze inspanningen behoorlijk intensiveren. Denk hierbij aan het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed (zoals isoleren, LED-verlichting, zonnepanelen), energiemangement in de gebouwen (zoals energiezuinige bedrijfsvoering: apparaten en gedrag), een emissievrij wagenpark, en het verduurzamen van installaties in de openbare ruimte (zoals straatverlichting met smart LED-lampen). Daarnaast is Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en Aanbesteden een belangrijk speerpunt.

Dit organiseren we deels via het Uitvoeringsprogramma Energie- en warmtetransitie 2023-2026 en vooral door het versterken van de expertise en de uitvoeringskracht bij teams, zoals Vastgoed, Facilitair en Inkoop. Hiervoor zijn financiële middelen en menskracht vrijgemaakt, maar het vraagt ook om andere/nieuwe manieren van (samen)werken. We staan voor de uitdaging om 'duurzaam denken en doen' structureel onderdeel te maken van ons werk en organisatie-breed in te bedden.

Vraag 6: (blz 7) vervolg vraag van vraag 5

Welke expertise heeft u zelf in huis en met welke externe partijen werkt u, of gaat u toekomstig samenwerken?

Antwoord:

We hebben de nodige expertise en menskracht in huis. De programma-organisatie voor het Uitvoeringsprogramma Energie- en warmtetransitie 2023-2026 is afgelopen jaren flink opgeschaald en wordt komende jaren verder opgeschaald. Maar ook bij de teams Economie, Mobiliteit, Wonen, Vastgoed, Facilitair, Stadsbeheer en Inkoop zijn 'duurzaamheid professionals' aangesteld dan wel vrijgemaakt/aangewezen.

Daarnaast werken we ook samen met verschillende externe partijen. Zo heeft ingenieursbureau "Aveco de Bondt" afgelopen jaar ondersteund bij het optimaliseren van onze CO2-voetafdruk-meting (data analyse en pre-audit), hebben we bijvoorbeeld samen met "BRINK Vastgoed Advies" gewerkt aan de "Strategienota verduurzamen gemeentelijk vastgoed" (incl. dashboard) en zijn we in overleg met/werken we samen met huisinstallateur "Croonwolter&dros elektrotechniek" aan de uitbreiding van de laadinfrastructuur bij Stadsbeheer en aan de doorontwikkeling van energiemangement in gemeentelijke gebouwen.

Vraag 7: (blz 7) vervolg vraag van vraag 5

Welke overleg organen (b.v provincie/ buurgemeentes) zijn cruciaals in de besluitvorming van toekomstige keuzes?

Antwoord:

Als het specifiek gaat over het klimaatneutraal maken van de gemeentelijke organisatie, dan is dit wat betreft besluitvorming niet aan de orde. Uiteraard vindt er wel overleg plaats met de Provincie Limburg

en (buur)gemeenten. Dat betreft dan met name het uitwisselen van data/kennis, ervaringen en goede voorbeelden. Dat doen we bijvoorbeeld via kennissessies in VNG-verband of via werkbezoeken. Uitzondering hierop is de aanbesteding van een nieuw energiecontract in 2026. Het huidige contract verloopt via collectief Zuid-Limburg. De hieromtrent vindt in dus in collectief verband plaats.

Vraag 8:(Par. 6 monitoring) vraag voor de domeinvergadering!

Het complexe en langdurige proces van de energietransitie vraagt om voortdurende bijsturing en monitoring.

De jaarlijkse Voortgangsmonitor Energie- en Warmtetransitie, die een cijfermatig overzicht geeft van de vorderingen is meten achteraf.

Verwacht mag worden dat keuzes d.m.v vooraf gelegde eisen/normen / garanties contractueel worden afgesproken met leverende partijen.

En tevens alternatieven bekend zijn om bijsturen ook te kunnen realiseren.

Hoe heeft u e.e.a ingericht om bijsturing en teleurstelling in bereikten doelen achteraf te voorkomen?

Antwoord:

Via de jaarlijkse Voortgangsmonitor Energie- en Warmtetransitie krijgen we inzicht in hoeverre we op koers liggen voor het behalen van de beleidsdoelstellingen voor 2030 en – indien van toepassing – 2035, 2040 en 2045, en uiteindelijk 2050. Indien we op basis van de jaarlijkse Voortgangsmonitor concluderen dat we niet op koers liggen voor het behalen van de (een of meerdere) beleidsdoelstellingen, dan zullen we bijsturen.

Uiteraard maken we op dagelijkse basis concrete afspraken met betrokken partijen, die – waar nodig – zeker ook in contracten en overeenkomsten worden vastgelegd. Bij uitvoering van projecten, zoals de realisatie van warmtenetten, worden er uiteraard contracten en overeenkomsten opgesteld.

Vraag 9: vraag voor de domeinvergadering!

M.b.t verkenning wat jullie rol als gemeente, zou een publiek warmtebedrijf als mogelijk instrument, om toegankelijkheid, betaalbaarheid en kennisbundeling te kunnen borgen een mogelijkheid zijn!

Terug naar het ons bekende nutsbedrijf, lijkt de oplossing om de lusten en de lasten eerlijk te verdelen over de inwoners, maar ook kennis en afhankelijkheid van private ondernemers te voorkomen.

Wellicht kunt u dit overwegen en synergie met meerderde gemeentes meenemen

- **Kunnen jullie ons meenemen in de afweging hierover, kijk ook hierbij naar WZL die dit ook al aan het organiseren is?**
- **Wat denken jullie zelf en zien jullie deze zienswijze ook zitten?**

Antwoord:

Belangrijkste uitgangspunten zijn dat warmtenetten daadwerkelijk kunnen worden gerealiseerd en dat de verschillende publieke belangen (zoals betaalbaarheid en betrouwbaarheid) kunnen worden gewaarborgd. Op basis van het wetsvoorstel Wet collectieve warmte (beoogde datum van inwerkingtreding is 1 januari 2026, afhankelijk van afronding van parlementaire besluitvorming) gaan we hoe dan ook uit van het scenario dat toekomstige warmtebedrijven in publieke handen moeten zijn.

Het opzetten van een gemeentelijk warmtebedrijf is één van de opties, naast andere opties zoals een regionaal warmtebedrijf. Er lijkt een landelijk model te ontstaan, waarbij een netbeheerder (zoals Enpuls Warmte Infra), Energie Beheer Nederland (EBN) en een provincie samen een groter publiek warmtebedrijf vormen. Gemeenten kunnen dan lokaal voor maximaal 10% mee-investeren in warmtenetten.

Voor zowel Warmtenet Zuid-Limburg (WZL) als het warmtenet voor TregaZinkwit, lijkt het genoemde landelijk model de beste kansen te bieden om de eerdergenoemde uitgangspunten te kunnen verenigen. Wellicht dat er – in afwachting van de inwerkingtreding van Wet collectieve warmte (Wcw) – een tijdelijke rol van de gemeente nodig is bij het warmtenet TregaZinkwit.

Vraag 10: (niet te relateren aan een blz. **wel graag schriftelijk beantwoorden)**

Om ellelange procedures te voorkomen vraagt onderstaande vraag een centrale coördinatie en aanpak!

**Hoe kan de gemeentelijke organisatie o.a de vergunning verlening aan Enexis en andere partijen m.b.t aanleggen van de benodigde verdeelstations/ grondkabels versnellen?
(Denk hierbij ook aan grondzaken/onteigenen wellicht)**

Antwoord:

We zijn overeenkomsten en werkwijzen tussen gemeente en Enexis Netbeheer aan het standaardiseren en anders in te richten. Denk hierbij aan het opstellen van een standaard “Zakelijk Recht Overeenkomst” voor het plaatsen van transformatorhuisjes en het inrichten van één loket/aanspreekpunt bij de gemeente voor Enexis Netbeheer met een standaardprocedure voor beoordeling van een aanvraag.

Daarnaast creëren we door de intensieve samenwerking met Enexis Netbeheer maximale transparantie over plannings voor uitbreidingen van het elektriciteitsnet, waarmee we de daadwerkelijke uitvoering kunnen vergemakkelijken.

Ten slotte denken we over het formuleren mogelijke eisen met betrekking tot ruimtelijke inpassing van transformatorhuisjes. Hoe eerder we hier een beeld bij hebben en dit afstemmen met Enexis Netbeheer, hoe gemakkelijker het uiteindelijke vergunningsproces kan verlopen.

Vraag 11: (blz 31- 4.2.2 Gebiedsaanpak)

Om lokaal alle kansen voor opwekking te benutten, is totaal overzicht nu en in de toekomst nodig? Is er een landscape van alle (mogelijke) aanbieders, laat zeggen een soort keuze menu van huidige bronnen, maar ook toekomstige mogelijke bronnen?

Antwoord:

Ja, de belangrijkste bronnen voor duurzame opwek van elektriciteit zijn namelijk zon-, wind-, kernenergie en waterkracht. Daarnaast kunnen duurzame gassen (waterstof en groen gas) worden ingezet voor de opwek van elektriciteit. In de Transitievisie Warmte en Energie (onderdeel 5.1.4 en verder) is aangegeven waar we komende jaren op inzetten.

De huidige landelijke analyses (zoals Nationaal Plan Energiesysteem) geven aan dat er meer duurzame opwek nodig is dan oorspronkelijk voorzien. Daarom is het essentieel om lokaal alle kansen voor opwek gelijktijdig te benutten en bekijken we – bijvoorbeeld in RES-verband – ook mogelijke nieuwe kansen en bronnen.

Vraag 12: (blz 31- 4.2.2 Gebiedsaanpak)

Welke instrumenten gebruikt u m.n voor de afweging van haalbaarheid/ betaalbaarheid om toekomstig alternatieven bronnen toe te voegen aan de landscape?

Antwoord:

We maken gebruik van de kennis en expertise bij andere overheden (RES-verband, Provincie Limburg, Rijksoverheid), om mogelijk nieuwe alternatieven te overwegen op lokale of regionale schaal. We werken ook vaker samen met andere overheden en andere relevante organisaties, om eerste inzichten te krijgen over haalbaarheid (technisch en financieel). Zodra de eerste inzichten positief genoeg zijn, kunnen we een volgende stap zetten richting mogelijke realisatie. Dat doen we op deze manier voor projecten duurzame opwek, mogelijke warmtenetprojecten, maar bijvoorbeeld ook op het gebied van waterstof.

Vraag 13: *vraag voor de domeinvergadering!*

Daar u zelf aangeeft dat elektrificeren een van de hoofdbron gaat worden om mede doelstellingen te halen, vraag ik mij af of elektrificeren en lokale alternatieve bronnen van warmteaanbieders niet voldoende is om behoefte te dekken?

Antwoord:

We weten op voorhand niet of we de totale warmtevraag in Maastricht daadwerkelijk kunnen afdekken met uitsluitend lokale warmtebronnen (zoals restwarmte en aquathermie) en elektrische warmtepompen.

Elektriciteit is dan weliswaar het andere grote aardgasalternatief, maar de capaciteit van het elektriciteitsnet is niet onbegrensd. Dus het is verstandig om te blijven zoeken naar alternatieven om extra vraag naar elektriciteit te verminderen, zoals warmtenetten en waterstof.

In potentie zouden lokale warmtebronnen weliswaar kunnen voorzien in ongeveer de helft van de totale warmtevraag, maar het daadwerkelijk ontsluiten van warmtebronnen en het realiseren van bijbehorende warmtenetten blijkt soms niet haalbaar. We kunnen dus niet zomaar van uitgaan van het gegeven dat de totale berekende potentie daadwerkelijk kan worden benut. We blijven dan ook kijken naar Warmtenet Zuid-Limburg als mogelijke warmtebron voor Maastricht, omdat we op dit moment – gezien alle onzekerheden – geen enkele warmtebron op voorhand kunnen uitsluitend.

Vraag 14: *(algemene vraag m.n om duidelijk te krijgen waarom inzet WZL noodzakelijk zou zijn)*

Kunt u aangeven waarom de route WZL in u optiek/ berekeningen noodzakelijk zou zijn, om zo de totale lokale behoefte aan energie en warmte te voorzien?

Antwoord:

In potentie zouden lokale warmtebronnen weliswaar kunnen voorzien in ongeveer de helft van de totale warmtevraag, maar het daadwerkelijk ontsluiten van warmtebronnen en het realiseren van bijbehorende warmtenetten blijkt soms niet haalbaar. We kunnen dus niet zomaar van uitgaan van het gegeven dat de totale berekende potentie daadwerkelijk kan worden benut. We blijven dan ook kijken naar Warmtenet Zuid-Limburg als mogelijke warmtebron voor Maastricht, omdat we op dit moment – gezien alle onzekerheden – geen enkele warmtebron op voorhand kunnen uitsluitend.

Vraag 15: (niet te relateren aan een blz. **wel graag schriftelijk beantwoorden)**

SMART is een afkorting die staat voor specifiek, meetbaar, acceptabel, relevant en tijdgebonden. Deze methode helpt je de juiste doelen te stellen en om een zo effectief mogelijke strategie te handhaven.

Antwoord:

De warmtetransitie is een langjarig proces richting 2050 met technische, economische, sociale en maatschappelijke aspecten. In deze beantwoording nemen we u mee hoe we de voortgang van de warmtetransitie zo meetbaar en SMART mogelijk proberen te maken.

In de Transitievisie Warmte en Energie (TVWE) hebben we beleidsdoelstellingen en indicatoren opgenomen die ons helpen om op koers te blijven. Via de jaarlijkse Voortgangsmonitor Energie- en Warmtetransitie krijgen we inzicht in hoeverre we op koers liggen voor het behalen van de beleidsdoelstellingen voor 2030 en – indien van toepassing – 2035, 2040 en 2045, en uiteindelijk 2050. Indien we op basis van de jaarlijkse Voortgangsmonitor concluderen dat we niet op koers liggen voor het behalen van de (een of meerdere) beleidsdoelstellingen, dan zullen we bijsturen.

Naast deze Transitievisie Warmte en Energie is er het “Uitvoeringsprogramma energie- en warmtetransitie 2023-2026” met jaarprogrammeringen die de vertaling maken van doelstellingen in concrete inspanningen en resultaten. In de Raadsinformatiebrief “[Stand van zaken Uitvoeringsprogramma Energie- en warmtetransitie 2023-2026](#)” (19 februari 2025) vindt u de Jaarprogrammering 2025.

De meeste beleidsdoelstellingen in de TVWE zijn meetbaar en SMART, sommige beleidsdoelstellingen zijn minder SMART. Beleidsdoelstellingen die minder SMART zijn geformuleerd (bijvoorbeeld “toegang tot waterstof is een realistische optie”) kunnen op dit moment nog niet SMART’er worden gemaakt, omdat er nog te veel onzekerheden zijn, het einddoel nog te ver weg is in de tijd, de vorm van het daadwerkelijke eindresultaat nog niet bekend is, of een combinatie hiervan. In het voorbeeld van “toegang tot waterstof” zijn alle genoemde aspecten aan de orde. Bij dergelijke voorbeelden geldt dat je dan kleine stapjes vooruitzet, die dan terug te lezen zijn in de Jaarprogrammering 2025

Partij indieners: GroenLinks, 50PLUS en SPM